

Bagat*

Poduzeće za proizvodnju šivaćih i alatnih strojeva, alata, plinskih armatura i drvnih proizvoda

Bagat, poduzeće za proizvodnju šivaćih i alatnih strojeva, alata, plinskih armatura i drvnih proizvoda osnovano je 1950. u Zadru s ciljem proizvodnje uglavnom brodske opreme za potrebe JNA. Ime Vlado Bagat dobilo je po partizanu i narodnom heroju, koji je sudjelovao u stvaranju prvih jugoslavenskih mornaričkih jedinica. Poslije je nastavilo djelovati pod skraćenim nazivom Bagat. Tijekom vremena razvilo se u najveće poduzeće zadarskog gospodarstva, kao i jedno od najvećih u SFRJ.

Slika 1 – Šivaći strojevi 1960-ih, Narodni muzej Zadar

Tvornica se nalazila u sklopu tadašnje Industrijske škole te je imala 34 radnika. Prvih nekoliko godina u poduzeću se za vojne potrebe proizvodila brodska oprema navigacijskih, optičkih, mehaničkih i ostalih uređaja. Sredinom 1950-ih došlo je do preorijentacije na civilnu proizvodnju, te su se počeli proizvoditi šivaći strojevi koji su u sljedećem razdoblju postali primarni proizvod. Osim njih, poduzeće je proizvodilo i druge metaloprerađivačke proizvode.

Tvornica je zbog širenja 1956. preseljena na novu lokaciju te je zapošljavala oko 550 radnika. Tada je izrađen prototip šivaćega stroja, a 1957. od talijanskoga poduzeća Necchi iz Pavije kupljena je licencija za proizvodnju šivaćih strojeva ravnoga uboda.

* Izvor: Uredništvo, Portal hrvatske tehničke baštine, <https://tehnika.lzmk.hr/bagat/> (objavljeno: 9. veljače 2018., ažurirano: 27. studenoga 2019.)

Kako bi savladali tehnologiju, zaposlenici su odlazili u Italiju na specijalizaciju. U prvoj godini proizvedeno je 1680 šivaćih strojeva, dok su 1962., kada je u potpunosti prestala proizvodnja za potrebe JNA, proizvedeno 38 983. Povećanu proizvodnju pratio je i rast broja radnika, kojih je tada bilo 1235. Već od sljedeće godine u Bagatu se proizvodilo oko 50 000 strojeva na godinu, a proizvodnja je pokrivala 91 % prodaje šivaćih strojeva u Jugoslaviji.

Unutar poduzeća je tijekom 1960-ih bilo ukupno pet proizvodnih pogona: Tvornica šivaćih strojeva, Tvornica plinskih armatura, Tvornica drvnih proizvoda, Tvornica specijalnih alatnih strojeva i Elektroinstalaterske djelatnosti. U Tvornici plinskih armatura proizvodili su se ventili i regulatori za plinske boce, armature za boce i štednjake, uređaji za regulaciju zraka i dr. Razvoj šivaćih strojeva nametao je potrebu proizvodnje kabinetskih ormarića u koje bi oni bili smješteni. Proizvodnja je započela 1959. u stolarskom poduzeću Jela, no kako suradnja nije zadovoljila Bagatove potrebe, ubrzo je došlo do spajanja Jele i Bagata. Kada je produktivnost novoformirana pogona rasla on je 1967. imao oko 180 radnika te je proizvodio više od 30 000 kabinetskih ormarića na godinu. Godine 1968. pogon se spojio sa Zanatskim privrednim poduzećem te je nastala Tvornica drvnih proizvoda. Tvornica specijalnih alatnih strojeva započela je radom 1961. kada se, slično kao u slučaju proizvodnje kabinetskih ormarića, zbog praktičnih razloga (visoke cijene određenih strojnih elemenata poput nožnoga pogona) pojavila potreba za vlastitom proizvodnjom.

Slika 2 – Tvornica šivaćih strojeva, 1961., Narodni muzej Zadar

Slika 3 – Električni šivaći stroj s kabinetskim ormarićem, 1960-ih, Narodni muzej Zadar

Prva Bagatova prodavaonica otvorena je 1958. u Zagrebu, na današnjem Trgu bana Josipa Jelačića. Na području cijele Jugoslavije u sljedeće dvije godine otvoreno je još 25 prodavaonica, a sredinom 1970-ih bilo ih je 75. U 1960-ima Bagat je nastavio ekspanziju, kao i modernizaciju svoje proizvodnje. Proizvodilo se gotovo 100 000 šivaćih strojeva na godinu. Do 1966. proizvodili su se samo strojevi ravnoga uboda, a od tada je postupno počela i proizvodnja naprednijih strojeva s cik-cak ubodom, za razvoj kojih nije kupljena strana licencija. Godine 1967. ti su strojevi činili 9 % proizvodnje, a 1974. čak 70 %. Bagat je 1969. u proizvodnji metaloprerađivačke industrije Hrvatske sudjelovao s 5,35 %. Tada je zapošljavao 2346 radnika, što je činilo 27 % zaposlenih u zadarskoj industriji. Kontinuirani rast rezultirao je potrebom za gradnjom novih pogona. Novi pogoni Tvornice specijalnih alatnih strojeva izgrađeni su 1973., a strojevi koji su se u njoj proizvodili izvozili su se u tadašnji SSSR i Poljsku. Proizvodili su se i dijelovi za poduzeća Fiat iz Torina, Crvena zastava iz Kragujevca, HTD iz Ohrida i 21. maj iz Beograda. Godine 1975. izvezilo se 70 % proizvoda. Nastavak razvoja tvornice osiguran je 1974. novim ugovorom s poduzećem Necchi, čime je nastavljena proizvodna suradnja sljedećih deset godina.

Nakon donošenja Zakona o udruženom radu 1976., poduzeće se podijelilo na šest OOUR-a i odjel trgovine. Uz pogon Tvornice specijalnih alatnih strojeva u 1970-ima počela je i gradnja

Tvornice plinskih armatura u Ninu, kao i Tvornice tlačnoga lijeva u Benkovcu. Odlukom radnoga kolektiva 1978. Tvornica specijalnih alatnih strojeva izdvojila se iz Bagata te nastavila djelovati kao samostalno poduzeće. (→ SAS Zadar)

Nastavak rasta poduzeća u 1980-ima osiguran je uz nove ugovore i širenje postojeće suradnje. Nakon puštanja u pogon Tvornice plinskih armatura potpisan je ugovor o licenci za proizvodnju armatura za tehničke plinove propan-butan sa zapadnonjemačkim poduzećem Paul Ispording. Uz postojeći ugovor o suradnji s poduzećem Necchi, 1979. Bagat je potpisao ugovor s istočnonjemačkim poduzećem Textima veritas, s kojim je započeo zajedničku proizvodnju rukavnoga šivaćeg stroja za potrebe tekstilne industrije. Novi desetogodišnji ugovor s poduzećem Necchi, potpisan 1984., jamčio je modernizaciju strojeva kao i uporabu mikroprocesora i memorije kao sastavnih dijelova šivaćih strojeva.

Sredinom 1980-ih u Bagatu je bilo zaposleno oko 3600 radnika, a proizvodilo se oko 160 000 strojeva na godinu, što je bio vrhunac proizvodnje u povijesti poduzeća, s izvozom od 50 %. Sukladno potrebi modernizacije proizvodnje, 1988. započela je proizvodnja šivaćih strojeva s računalnim upravljanjem u suradnji sa zagrebačkim Elektrotehničkim fakultetom i Fakultetom strojarstva i brodogradnje. Time je Bagat postao četvrti proizvođač domaćinskoga šivaćeg stroja s računalnim upravljanjem u Europi i šesti u svijetu.

Potkraj 1980-ih u poduzeću su djelovali OOUR-i: Tvornica šivaćih strojeva, Alatnica, Trgovina, Tvornica drvnih proizvoda, Tvornica plinskih armatura u Ninu, Tvornica tlačnoga lijeva u Benkovcu, Radna zajednica razvoj, Elektroinstalateri te Radna zajednica zajedničke službe.

Zbog raspada SFRJ te promjena u društveno-ekonomskim sustavima zemalja u koje je poduzeće do tada izvezilo svoje proizvode, 1990-ih ono se suočilo s gubitcima tržišta. U Domovinskome ratu Bagatovi pogoni bili su znatno oštećeni. Proizvodnja se u manjem obujmu nastavila nakon rata, ali s mnogobrojnim financijskim problemima, uz često proglašavanje stečaja. Reorganizacijom 1990. ukinuti su OOUR-i, a osnovano je više novih poduzeća u vidu društava: Bagat – precizna mehanika, Trgovinsko poduzeće Bagat, Tvornica tlačnoga lijeva, Tvornica plinskih armatura, Bagat drveni pogon, Alatnica Bagat.

Poduzeće Bagat – precizna mehanika prestalo je s proizvodnjom 1999., a potpuno je zatvoreno 2002. Nastavila je djelovati Tvornica tlačnoga lijeva u Benkovcu pod nazivom LTH Metalni lijev i Trgovinsko poduzeće Bagat kao Bagat Trgovina.

Ostali izvori

- Republika Hrvatska, Državni ured za reviziju, *Izvjешće o obavljenoj reviziji pretvorbe i privatizacije TP Bagat*, Zadar, 2004.
- Bagat: informativni list Kolektiva Tvornice šivaćih strojeva i precizne elektronike "Vlado Bagat". 1963–1977.